
УДК 658.52.011.55

Терованесова О. Ю.

Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

РЕСУРСНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОГО СТАТУСУ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ

Обґрунтовано доцільність застосування ресурсно-діяльнісного підходу у формуванні конкурентного статусу підприємств машинобудування, що органічно пов'язано з основними завданнями, які постають перед сучасними підприємствами. Визначено взаємозв'язок конкурентного потенціалу та конкурентних переваг підприємства, що водночас об'єднує їх трирівневі зв'язки. Доведено, що основою формування конкурентного статусу є конкурентний потенціал підприємства. Визначено, що конкурентний статус підприємства характеризує достатність передумов досягнення ним певного рівня конкурентної переваги та залежить від ефективності використання ресурсів.

Ключові слова: підприємства машинобудування, ресурси, діяльність, ресурсно-діяльнісний підхід, потенціал, конкурентний потенціал, конкурентний статус.

Постановка проблеми. Використання ресурсно-діяльнісного підходу як основи формування конкурентного статусу підприємств машинобудування в мінливих економічних умовах, зростаючої нестабільності зовнішнього середовища та постійних трансформаційних процесів диктують нові правила для учасників ринку. Залежно від ринкової ситуації, умов середовища функціонування, рівня конкурентних переваг, методів конкурентного суперництва підприємство обирає відповідну модель впровадження новацій і покращення технологій, освоєння нових перспективних ринкових сегментів розвитку науково-дослідних робіт, що забезпечують доступ до високих технологій.

Крім цього, ефективна інтеграція вітчизняних підприємств в галузі машинобудування у сучасні світогосподарські структури і комплекси мож-

лива лише за умови наявності у них достатньої кількості ресурсів і засобів розвитку, що здатні адаптуватися до широкого кола змін міжнародного економічного середовища. Забезпечення конкурентоспроможності перетворюється в ключовий фактор, який визначає можливість підприємства займати стійкі позиції на ринку та досягати стратегічних орієнтирів і розвиватись. У зв'язку з динамічним розвитком світової економіки постійно змінюються і конкурентні переваги споживачів. Більшість підприємств в провідних країнах світу вже визнали, що рішення проблем з підвищення конкурентного статусу полягає саме в основі формування ресурсного потенціалу, тому проблема застосування ресурсно-діяльнісного підходу щодо формування конкурентного статусу підприємств машинобудування є надзвичайно

важливою й своєчасною в умовах обмеженості фінансових ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням цього явища присвячені роботи таких учених, як Афанасьєв А.Г. [2], Лекторський В.А. [9], Мильман В.Э. [10], Спиркин А.Г. [14], Столяренко Л.Д. [15] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак і на сьогодні не вироблено категорійного апарату, який би однозначно трактував ресурсно-діяльнісний підхід, який можливо покласти в основу забезпечення конкурентного статусу підприємств машинобудування. В свою чергу, різність концепцій та підходів до трактування породжує й різні підходи до його оцінки. Тим часом ефективність управління конкурентним потенціалом є важливим чинником формування конкурентних переваг будь-якого підприємства машинобудування.

Мета статті полягає в аналізі та систематизації наукових підходів до використання ресурсно-діяльнісного підходу у формуванні конкурентного статусу підприємств машинобудування, що дозволить удосконалити теоретико-методичне забезпечення проблеми, що досліджується.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні загальні наукові концепції діяльності ґрунтуються на теорії системи діяльності [2; 15] і праксеології [6], становлення яких розпочалося з 20–30-х років ХХ ст. Між тим у наш час науковці продовжують використовувати діяльнісний підхід у різних дисциплінах суспільно-гуманітарного циклу, адаптуючи його до сучасних умов і конкретної проблеми. Одним із проявів такої адаптації є те, що у поширеному сьогодні конструктивізмі деякі дослідники (Лекторський В., Петренко В., Швирьов В. та ін.) знаходять спільні риси з діяльнісним підходом.

Зокрема Лекторський В. стверджує: «...конструктивний реалізм не що інше, як сучасна версія діяльнісного походу...» [9]. У свою чергу, Петренко В. зазначає, що діяльнісний підхід «...має з конструктивізмом багато загальних положень. Знову ж таки у ряді статей я намагався показати, що взагалі-то одним з родоначальників сучасного конструктивізму можна вважати Л.С. Виготського» [9]. Тож, у теорії системи діяльності як об'єкт дослідження розглядається не сам суб'єкт діяльності (певна соціально-економічна система), що реагує на впливи середовища, а ситуація діяльності, що охоплює суб'єкт і середовище діяльності, а також відносини й зв'язки між ними, що дозволяють суб'єктові активно впливати на середовище, змінюючи характер дій на нього. Що стосується умов діяльності, то вони визначаються середовищем, в якому перебуває суб'єкт і яке впливає на нього, та до них відносять все те, що впливає на зміст, ефективність і надійність дії суб'єкта [10].

Забезпечення стійкого економічного розвитку підприємств машинобудування викликає необхідність формулювання нової концепції щодо формування конкурентного статусу підприємств машинобудування з орієнтацією не тільки на внутрішні можливості, але й на можливості й погрози зовнішнього навколишнього середовища. Виходячи з цих міркувань, формування конкурентного статусу підприємств машинобудування розглядаємо з позиції ресурсно-діяльнісного підходу. Відповідно до цього, конкурентний статус базується на двох аспектах: ресурсна складова як потенціал забезпечення конкурентоспроможності підпри-

ємства (конкурентний потенціал, конкурентні переваги); діяльнісна – результати використання потенціалу підприємства (конкурентна позиція, конкурентний статус, рівень конкурентоспроможності). Виокремлюючи потенціал в якості джерела продукування додаткових ресурсів, одні дослідники залишаються в площині екстенсивного сприйняття можливостей суспільства, оскільки ідентифікують їх з прихованими засобами, а інші – вбачають наріжним каменем в його архітектурі, удосконаленні, розширенні діапазону вміння людини щодо більш раціонального використання наявної ресурсної бази. Через це схилиємося до наукової позиції, за якою поняття «потенціал» має сприйматися не статичною характеристикою соціальної чи виробничої системи, а динамічною складовою, на яку можна і слід впливати з метою формування і свідомого використання суспільством можливостей забезпечення соціально спрямованої процесуальності. Потенціал є базовим елементом підприємства, що поєднує в собі мету, рушійну силу джерела його розвитку, зміст якого визначають такі характеристики: потенціал є динамічною характеристикою і виявляється тільки в процесі його використання; використання потенціалу повинне супроводжуватися його зростанням; процес використання і нарощування потенціалу є безперервним і доповнює один одного. Конкурентний потенціал підприємства об'єднує одночасно три рівні зв'язків і відносин:

1) Конкурентний потенціал відображає минуле, тобто сукупність властивостей, накопичених системою в процесі її становлення, і таких, що зумовлюють можливість до її функціонування і розвитку, можна відзначити, що він фактично набуває значення поняття «ресурс».

2) Конкурентний потенціал характеризує рівень практичного вживання і використовування наявних можливостей. Це забезпечує розмежування реалізованих і нереалізованих можливостей, тобто частково співпадає з поняттям «резерв».

3) Конкурентний потенціал орієнтується на розвиток (на майбутнє). Будучи єдиною стійкою і змінною станів, конкурентний потенціал містить (як можливі) елементи майбутнього розвитку підприємства.

Відповідно до таблиці 1, зазначимо, що поняття «конкурентний потенціал» зазнало еволюцію розвитку від простого визначення до сукупності різних його складових частин (конкурентна сила, конкурентні здібності і можливості господарюючого суб'єкта).

Незважаючи на різноманітність інтерпретацій поняття «конкурентний потенціал», можна відзначити ряд моментів, притаманних більшості підходів:

1. Наявність традиційної ресурсної складової, що знаходиться в розпорядженні підприємства (трудова, інформаційна, фінансова та виробничо-технічні ресурси) та її доступність.

2. Врахування системи управління, в якій, як правило, розрізняють п'ять складових: планування, організацію, контроль, мотивацію та координацію.

3. Ресурс досвіду організації: стійка конкурентна позиція, обумовлена популярністю марки товару серед споживачів, доступом до системи руху товару, до розгалуженої системи постачання та іншими факторами, зумовленими досвідом підприємницької діяльності в галузі.

4. Ресурс довіри капіталу: доброзичливе ставлення тих суб'єктів ринкового середовища, які можуть стати джерелом для покриття нестачі

виробничих ресурсів (акціонери, інвестори та кредитні установи).

5. Політичний ресурс: здатність керівництва підприємства впливати на фактори ринкового середовища, що визначаються політикою і законодавством держави (зокрема, в податковій сфері).

Конкурентний потенціал підприємства характеризує функціональні можливості всіх видів

діяльності, що провадяться підприємством в конкурентних умовах, які визначаються конкретними обставинами щодо можливостей виробництва і збуту. З одного боку – це ринок, а з іншого – можливості підприємства визначені його потенціалом щодо виробництва та просування конкурентного ринку товару на цьому. По суті, конкурентний потенціал підприємства – це його потенціал у кон-

Таблиця 1

Семантичний аналіз визначення поняття «конкурентний потенціал підприємства»

Автор	Зміст	Сутність	Результат
Балабанова В., Ба-лабаниць А.В. [4]	Сукупність наявних конкурентних переваг	Маркетингові можливості фірми, що мають здатність при сприятливому маркетинговому кліматі трансформуватися в конкурентні переваги підприємства	Отримання стійкої конкурентної позиції на ринку
Балабанова Л.В., Холод В.В. [3]	Комплекс можливостей і ресурсів підприємства	Забезпечує отримання конкурентних переваг на ринку	Досягнення поставлених стратегічних конкурентних цілей
Сімонова В.С. [13]	Комплексно утворена характеристика, яка складається із постійно взаємодіючих факторів і потреб досягнення конкурентних переваг	Досягається через функції управління та виступає у цьому випадку факторним ресурсом, який об'єднує і спрямовує дії всіх чинників	Формування конкурентоспроможності підприємства
Краснокутська Н. [8]	Комплексна порівняльна характеристика потенціалу	Відображає ступінь переваги сукупності індикаторів якості використання ресурсів та організації взаємозв'язків між ними визначення ефективності потенціалу на певному ринку в певний проміжок часу	Порівняння сукупності індикаторів підприємств-аналогів
Портер М. [12]	Сукупність параметрів	Визначають можливість (потенціал) і здатність організації ефективно функціонувати на ринку (утримувати або збільшувати свою ринкову частку, мати достатньо високий рівень рентабельності) в перспективі	Порівняння з аналогічними об'єктами, що діють на тому ж ринку
Фатхудинов Р. [16]	Властивість об'єкта	Характеризується ступенем реального чи потенційного задоволення їх конкурентної потреби.	Порівняння з аналогічними об'єктами, що діють на тому ж ринку
Андреев А.Г. [1]	Частина загального потенціалу	Забезпечує досягнення конкурентних переваг компанії в умовах внутрішньо-фірмових трансформацій і впливу зовнішніх ринкових сил	-
Шепіцен А.О. [17]	Економічна категорію	Характеризує відносний рівень можливості підприємства за допомогою управлінських, матеріальних, трудових, організаційно-технічних і технологічних ресурсів	Досягнення конкурентоспроможності продукції на ринку
Барінов В.А., Синельников А.В. [5]	Поєднання адаптивності і інноваційності	Приспосовання, як форма відносин організації із зовнішнім середовищем	-
Янковський К.П., Мухарь І.Ф. [19]	Сукупність конкурентних переваг низького та високого порядку	Конкурентні переваги низького порядку, пов'язані з можливістю використання дешевших матеріалів, енергії, робочої сили; а також високого порядку – унікальна продукція, прогресивна технологія та висококваліфіковані фахівці, позитивна репутація компанії	-
Шинкаренко В.Г. [18]	Засади конкурентних переваг	Збереження і збільшення переваг	-
Остапенко О.І., Верещак Н.В. [11]	Реальна, так і потенційна здатність компанії	Розробляти, виготовляти, збувати та обслуговувати в конкретних сегментах ринку конкурентоспроможні вироби, тобто товари	Перевершення за якісними параметрами аналогів і користуються більш пріоритетним попитом у споживачів
Сімонова В.С. [13]	Відкрита багатоелементна, ієрархічна та динамічна система можливостей, компетенцій і ресурсів внутрішнього середовища підприємства	Спрямована на отримання конкурентних переваг в умовах мінливого зовнішнього середовища	В разі раціонального й ефективного використання ресурсів забезпечить підприємству високий конкурентний статус, що відповідає встановленим цілям та завданням
Карачина Н.П. [7]	Сукупність наявних природних, матеріальних, трудових, фінансових і нематеріальних ресурсів та можливості об'єктів та/або суб'єктів господарювання	Дозволяють вести ефективну конкурентну боротьбу на ринку	Формування конкурентних переваг на основі використання матеріальних і нематеріальних ресурсів

курентній боротьбі, яку провадить підприємство в процесі діяльності на конкретному ринку. Головним завданням при встановленні рівня конкурентного потенціалу є визначення кількісних і якісних станів всіх його категорій, а також вивчення заходів, які повинні бути спрямовані на підвищення рівня конкурентного потенціалу підприємства.

В цілому конкурентний потенціал підприємства – сукупність зовнішніх і внутрішніх можливостей здійснювати виробництво конкурентоспроможної продукції в довгостроковій перспективі. Конкурентний потенціал обґрунтований наявністю переваг, саме вони сприяють його формуванню у поєднанні з наявними ресурсами (внутрішнім потенціалом підприємства). Відповідно до цього, потенціал підприємства включає в себе сукупність компонентів, які впливають на визначення конкурентного потенціалу в цілому.

Основою формування конкурентного статусу є конкурентний потенціал підприємства. Слід визначити, що ресурсною компонентою у конкурентному потенціалі буде сукупність наявних конкурентних переваг (внутрішні переваги – потенціал підприємства та зовнішні переваги – переваги щодо положення на ринку) та можливостей використання і розвитку цих переваг в майбутньому, а діяльністю – результати цілеспрямованого функціонування в певних умовах для забезпечення стійкої конкурентної позиції на ринку. Конкурентна позиція, в свою чергу, визначає конкурентний статус підприємства, який є передумовою для досягнення нового рівня конкурентних переваг та бажаного рівня конкурентоспроможності.

Отже, оцінку конкурентного статусу підприємства необхідно здійснювати на основі дослідження його конкурентного потенціалу, що констатує наявність у підприємства передумов досягнення кращого рівня конкурентних переваг. Мається на увазі, що ці передумови в великій мірі залежать від стратегічного потенціалу, який є внутрішніми факторами формування конкурентоспроможності, а також від впливу зовнішніх факторів маркетингового середовища (факторів виробництва та інфраструктури, наявності супутніх галузей, параметри попиту, параметри конкурентоспроможності фірм-конкурентів) за умови наявності у підприємства певного рівня конкурентних переваг.

Оцінка може провадитися виходячи з того, що цей рівень є функцією конкурентного статусу, головним завданням оцінки є визначення ступеню достатності розвитку стратегічного потенціалу та наявності умов зовнішнього маркетингового середовища для підтримки існуючого або досягнення нового рівня конкурентних переваг та конкурентоспроможності. При цьому, виходячи із ресурсно-діяльнісного підходу до формування базових категорій дослідження, оцінка конкурентного потенціалу буде переміщуватися із площини визначення достатності ресурсів на оцінку максимально можливих результатів від здійснення економічних операцій підприємством, використовуючи ці ресурси при визначених обмеженнях як внутрішнього, так і зовнішнього характеру.

Список літератури:

1. Андреев А. Монополистические действия и ограничение конкуренции: вопросы квалификации / А. Андреев, С. Гордейчик // Российская юстиция. – 1998. – № 7. – 16 с.
2. Афанасьев А.Г. Эффективность социального управления: системно-деятельностный подход / А.Г. Афанасьев, А.Д. Урсул // Информация и управление: философско-методологические аспекты. – М.: Наука, 1985. – С. 5–27.
3. Балабанова Л.В. Маркетингове управління конкурентоспроможністю підприємств: стратегічний підхід: [монографія] / Л.В. Балабанова, В.В. Холод. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2006. – 294 с.

Вирішення даного завдання потребує виокремлення певного обсягу ресурсів відповідно до кожного елементу стратегічного потенціалу в залежності від видів діяльності, що провадить підприємство з метою досягнення стратегічних конкурентних цілей. Далі здійснюється порівняння фактичної та необхідної кількості ресурсів та формується узагальнююча оцінка з урахуванням значущості кожного елементу стратегічного потенціалу.

Кількісна оцінка рівня конкурентного статусу використовується для аналізу причин відхилення між фактичними та необхідними значеннями параметрів стратегічного потенціалу, виявлення направленості та ступеню впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентних переваг та обґрунтування стратегічних напрямків розвитку конкурентного потенціалу для покращення конкурентного статусу та конкурентоспроможності підприємства.

Виходячи з чого, конкурентний статус характеризує достатність передумов досягнення підприємством певного рівня конкурентної переваги та залежить від ефективності використання ним ресурсів, а також характер ступеню використання умов зовнішнього середовища (факторів виробництва та інфраструктура, наявності супутніх галузей, параметри попиту, параметри конкурентоспроможності фірм-конкурентів). Таким чином, конкурентний статус показує, з одного боку, чи забезпечені повною мірою «здібності» підприємства для захоплення лідируючих позицій в галузі, а з іншого – чи достатньо повно використовуються підприємством умови зовнішнього середовища для створення і підтримки конкурентних переваг на високому рівні.

Висновки. Дослідження економічних процесів, що відбуваються на рівні підприємства, має ключове значення для економічного розвитку підприємств машинобудування. Саме на цьому рівні необхідно визначитися в потенціалі кожного підприємства по досягненню і підтримці його розвитку зокрема і, як наслідок цього, економіки країни в цілому. Необхідність у посиленому використанні конкурентного потенціалу, що являє собою сукупність різних елементів, що по-своєму володіють більшими економічними можливостями й разом дають величезний синергетичний ефект, порушує питання про системний підхід до його керування. Тому використання ресурсно-діяльнісного підходу у формуванні конкурентного статусу підприємств машинобудування сприятиме підвищенню результативності діяльності підприємства, формуванню якісно нового рівня його потенціалу та стійкі конкурентні переваги на ринку у довгостроковій перспективі.

При цьому важливо відмітити, що неможливо ефективно управляти підприємством, кількісно не оцінивши власні ресурси. Тому перспективним напрямом дослідження є використання сучасного аналітичного інструментарію для оцінки ресурсного потенціалу підприємств машинобудування, що дозволить отримати об'єктивну інформацію про стан конкурентного потенціалу підприємства та ефективність його використання.

4. Балабанова Л.В. Маркетинговый аудит в системе сбыта : [монография] / Л. В. Балабанова, А.В. Балабаниц. – Донецк : ДонГУЭТ, 2003. – 188 с.
5. Баринов В.А. Развитие организации в конкурентной среде / В.А. Баринов, А.В. Синельников // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. – № 6. – С. 23–28.
6. Злупко С.М. Історія економічної теорії : [навч. посіб.] / С.М. Злупко. – К. : Знання, 2005. – 719 с.
7. Карачина Н.П. Конкурентний потенціал та його роль у формуванні конкурентоспроможності підприємства / Н.П. Карачина, Л.І. Перцата // Економічний простір. – 2014. – № 86. – С. 164–172.
8. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : [навч. посіб.] / Н.С. Краснокутська. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.
9. Лекторский В.А. Деятельностный подход: кризис или возрождение? / В.А. Лекторский // Наука глазами гуманитария ; отв. ред. В.А. Лекторский. – М. : Прогресс-Традиция, 2005. – С. 327–344.
10. Мильман В.Э. Цель как способ проектирования деятельности / В.Э. Мильман // Системные исследования. – М. : Наука, 1987. – С. 102–124.
11. Остапенко О.И. Конкурентоспособность как критерий оценки экономического потенциала предприятия-участника ВЭД / О.И. Остапенко, Н.В. Верещак // Материалы XXXIV науч.-техн. конф. по результатам работы профессорско-преподават. состава, аспирантов и студентов. – Ставрополь : Северо-Кавказ. гос. техн. ун-т., 2004. – 116 с.
12. Портер М.Э. Конкуренция / М.Э. Портер ; пер. с англ. – М. : Вильямс, 2006. – 608 с.
13. Сімонова В.С. Підходи до визначення поняття «конкурентний потенціал» та його роль у формуванні конкурентоспроможності підприємства / В.С. Сімонова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 6. – С. 194–197.
14. Спиркин А.Г. Основы философии : [учеб. пособ. для вузов] / А.Г. Спиркин. – М. : Политиздат, 1988. – 592 с.
15. Столяренко Л.Д. Основы психологии / Л.Д. Столяренко. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2000. – 672 с.
16. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление / Р.А. Фатхутдинов. – М. : ИНФРА, 2000. – 312 с.
17. Шепіцен А.О. Стратегія забезпечення конкурентоспроможності підприємств аграрного сектора економіки : автореф. дис. ... к. е. н. : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / А.О. Шепіцен ; Національний аграрний ун-т. – К., 2004. – 24 с.
18. Шинкаренко В.Г. Управление конкурентоспособностью предприятия / В.Г. Шинкаренко, А.С. Бондаренко. – Харьков : ХНАДУ, 2003. – 188 с.
19. Янковский К.П. Организация инвестиционной и инновационной деятельности / К.П. Янковский, И.Ф. Мухарь. – СПб., 2001. – 300 с.

Терованесова А. Ю.

Национальный технический университет
«Харьковский политехнический институт»

РЕСУРСНО-ДЕЯТЕЛЬНОСТНЫЙ ПОДХОД КАК ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ КОНКУРЕНТНОГО СТАТУСА ПРЕДПРИЯТИЙ МАШИНОСТРОЕНИЯ

Резюме

Обоснована целесообразность применения ресурсно-деятельностного подхода в формировании конкурентного статуса предприятий машиностроения, что органично связано с основными задачами, которые ставятся перед современными предприятиями. Определена взаимосвязь конкурентного потенциала и конкурентных преимуществ предприятия, которая одновременно объединяет их трехуровневые связи. Доказано, что основой формирования конкурентного статуса является конкурентный потенциал предприятия. Определено, что конкурентный статус предприятия характеризует достаточность предпосылок достижения им определенного уровня конкурентного преимущества и зависит от эффективности использования ресурсов.

Ключевые слова: предприятия машиностроения, ресурсы, деятельность, ресурсно-деятельностный подход, потенциал, конкурентный потенциал, конкурентный статус.

Terovanesova A. Yu.

National Technical University
«Kharkov Polytechnical Institute»

RESOURCE-ACTIVITY APPROACH AS A BASIS OF THE COMPETITIVE STATUS FORMATION FOUNDATION OF MECHANICAL ENGINEERING

Summary

The article analyses applicability of resource and activity approach on the base of the competitive status formation of machine building enterprises which are organically connected with the main tasks the modern enterprises face. The true relationship of competitive opportunities and competitive advantages of the enterprises is defined and it unites their three-tier connection. It is proved the basis of the competitive status formation is the competitive opportunities of the enterprise. The enterprise competitive status characterizes the prerequisites adequacy for achieving a certain level of competitive advantages and depends on resource efficiency using.

Keywords: machine building enterprises, resources, activity, resource and activity approach, potential, competitive potential, competitive status.